

dr Aniela Róžańska
Zakład Pedagogiki Ogólnej
i Metodologii Badań
Instytut Nauk o Edukacji
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: **Aniela Róžańska**

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

- doktor, Uniwersytet Opolski, Wydział Historyczno-Pedagogiczny, 5 kwietnia 2001.
Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskany na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Działalność edukacyjna Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego Wyznania na Zaolziu* napisanej pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Tadeusza Lewowickiego. Recenzentami byli prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński i ks. prof. dr hab. Manfred Uglorz.

- magister biologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, specjalność: biologia środowiskowa. 8 maja 1981.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

1985 - 1989 – pracownik dydaktyczno-techniczny w Uniwersytecie Śląskim na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska

1990 - 2002 – wykładowca w Uniwersytecie Śląskim – Filia w Cieszynie, Instytut Pedagogiki, Zakład Edukacji Szkolnej

od 2002 do chwili obecnej – pracownik naukowo-dydaktyczny w Uniwersytecie Śląskim na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, w Instytucie Nauk o Edukacji; na stanowisku adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej, obecnie w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

Wprowadzenie

Po kilku latach pracy w Uniwersytecie Śląskim w charakterze pracownika dydaktyczno-technicznego na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska w Katowicach i prowadzeniu zajęć z przedmiotu Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, wraz z podjęciem zatrudnienia w Zakładzie Edukacji Szkolnej Instytutu Pedagogiki w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie rozpoczęłam pracę dydaktyczną z zakresu metodyki nauczania środowiska społeczno-przyrodniczego w kl. I-III oraz naukowo-badawczą z zakresu edukacji wczesnoszkolnej i ekologicznej. Później główny nurt moich zainteresowań badawczych zaczął się koncentrować wokół problemów i zjawisk występujących na zróżnicowanych kulturowo i wyznaniowo pograniczach, zwłaszcza wokół kwestii wyznaniowych i edukacji religijnej. Kluczowe znaczenie dla mojego rozwoju naukowego miał fakt znalezienia się pod opiekę naukową prof. zw. dra hab. Tadeusza Lewowickiego, najpierw w ramach Społecznego Zespołu Badań Kultury i Oświaty Pogranicza (od 1995 r.), a po obronie doktoratu (2001 r.) w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej, którym kierował. Poczytuję sobie za zaszczyt uczestniczenie w inicjatywach naukowych cieszyńskiej szkoły badań pogranicza stworzonej przez prof. dra hab. Tadeusza Lewowickiego.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki podjęłam poszukiwania badawcze, których problematyka sytuowała się przede wszystkim w dwóch podstawowych obszarach:

1) edukacji wielo- i międzykulturowej, zwłaszcza skoncentrowanej wokół problemów występujących na zróżnicowanych kulturowo pograniczach (wiele moich prac badawczych przeprowadzonych zostało w społecznościach zaolziańskich – polskiej i czeskiej),

2) kwestii wyznaniowych, religijnych i edukacji religijnej w środowiskach wielokulturowych.

Powyższe dwa nurty badań łączy przywołana przeze mnie teza, że religia i edukacja religijna są ważnym obszarem edukacji i pedagogiki międzykulturowej, powinny zatem być bardziej uwzględniane w badaniach dotyczących powyższej problematyki.

a. Tytuł osiągnięcia naukowego

Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze

b. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Aniela Różańska: *Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze*. Toruń 2015, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 521. ISBN: 978-83-8019-281-2.

Recenzenci: prof. zw. dr hab. Wiktor Rabczuk, prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński.

c. Omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników

Współczesne społeczeństwa podlegają różnorodnym i coraz szybszym przemianom, skutkiem których jest coraz większa dywersyfikacja społeczeństw pod względem kulturowym, ekonomicznym, etnicznym, narodowościowym i religijnym. W wielokulturowych społeczeństwach żyją obok siebie ludzie różnych kultur, języków, wyznający różne religie, uznający rozmaite systemy wartości i mający różne orientacje światopoglądowe. Koegzystencja zróżnicowanych społeczności, integracja i pokój – to kwestie kluczowe dla wielokulturowego świata, wciąż oczekujące dobrych rozwiązań, zarówno w wymiarze globalnym, jak i poszczególnych wielokulturowych regionów.

Na pluralizm kulturowy, stawiający przed jednostką i społeczeństwem wiele wyzwań, składa się – jako jej istotny komponent – pluralizm religijny. Implikuje on potrzebę pozytywnego postrzegania Innych, odmiennych religijnie, wymaga budowania u młodych ludzi postaw tolerancyjnych i otwartości na Inność religijną, a z drugiej strony postaw świadomych, wynikających z refleksji nad złożonymi relacjami społeczno-politycznymi. Powoływanie się na tolerancję, neutralność i poprawność polityczną bez zastanowienia się, jak budować pozytywne relacje i współpracę w społeczeństwie wielokulturowym i wieloreligijnym, może prowadzić do bierności, naruszającej zasady szacunku dla osoby ludzkiej (V. Possenti 2005), a poprawność polityczna może przerodzić się w ślepe otwarcie i relatywizm. Problematyka ta powinna być przedmiotem rozważań pedagogicznych, jak również działań edukacyjnych polegających na dialogicznym poszukiwaniu integrujących elementów wspólnych, zrozumieniu i akceptowaniu odmienności wraz z podkreśleniem racji własnej tożsamości kulturowej i religijnej.

Przedstawiciele pedagogiki religii i pedagogiki międzykulturowej, będąc świadomi wyzwań wielokulturowości, podejmują refleksję w tym zakresie, czynią tak m.in. Robert Jackson (R. Jackson 2005), Friedrich Schweitzer (F. Schweitzer 2004), Hans-Georg Ziebertz (H.-G. Ziebertz 2001), a w Polsce, na gruncie pedagogiki religii Bogusław Milerski (B. Milerski 2002, 2009) i Marian Nowak

(M. Nowak 2008), a na gruncie pedagogiki międzykulturowej grono uczonych i zespołów badawczych, na czele z Tadeuszem Lewowickim i Jerzym Nikitorowiczem.

Opracowanie *Edukacja religijna młodzieży w warunkach pluralizmu religijnego w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Grupa Wyszehradzka: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) – studium porównawcze* jest próbą możliwie obiektywnego spojrzenia na szkolną edukację religijną, przemyślenia jej zadań w kontekście współczesnych wyzwań i potrzeb wynikających ze społeczno-kulturowych przemian oraz szybkiego tempa rozwoju pluralizmu kulturowego i religijnego.

Edukacja religijna ma miejsce w różnych środowiskach – rodzinnym, lokalnym, parafialnym, kościelnym, szkolnym, do jej upowszechniania w niemałej mierze przyczyniają się też media. Szkoła jest jednym ze środowisk, które mogą być pomocne w nabywaniu wiedzy religijnej, kształceniu i wychowaniu religijnym. Niemniej do realizacji zadań – krytycznej alfabetyzacji religijnej, wychowania do refleksyjności i otwartości na Inność w aspekcie religijnym – szkolna edukacja religijna zdaje się być najwłaściwszym miejscem.

Zasadniczy cel badawczy przedstawianej pracy polega na prezentacji problematyki szkolnej edukacji religijnej w kulturowo i religijnie zróżnicowanych środowiskach, z zaakcentowaniem zadań edukacyjnych wynikających z potrzeby kształtowania otwartej tożsamości religijnej i pozytywnych postaw wobec Inności religijnej. Przedmiotem moich zainteresowań badawczych nie jest zatem cały zakres szkolnej edukacji religijnej, lecz przede wszystkim jej obszary łączące w sobie elementy edukacji religijnej, społecznej, obywatelskiej i aksjologicznej, których nadrzędnym celem jest kształtowanie otwartej tożsamości religijnej uczniów.

Przez pojęcie otwartej tożsamości religijnej rozumiem tożsamość religijną kształtowaną w kontekście pluralizmu religijnego nie w opozycji do Innego religijnie, lecz poprzez traktowanie jego tożsamości jako źródła dopełnienia i wzbogacenia naszej. (L. Dyczewski 2004; W. Hryniewicz 1994, 1997). Rozważanie zadań szkolnej edukacji religijnej w kontekście kształtowania otwartej tożsamości religijnej daje jej nową perspektywę, spójną z ideą międzykulturowej edukacji religijnej. Pojmowanie otwartej tożsamości religijnej bliskie jest założeniom edukacji międzykulturowej i modelowi wielowymiarowej tożsamości, dlatego w warstwie pedagogicznej pracy przyjąłam konceptualizacje teoretyczne zawarte w opracowanej przez Tadeusza Lewowickiego i Jerzego Nikitorowicza koncepcji edukacji międzykulturowej (T. Lewowicki 2000, 2010, 2012; J. Nikitorowicz 1995, 2009, 2014).

Konstrukcję treściową pracy stanowi analiza zjawisk i zagadnień związanych z/warunkujących edukację religijną. Pierwszym wątkiem analizy teoretycznej, będącym tłem dalszych rozważań i analiz, uczyniłam zjawisko religii i jej społeczne odzwierciedlenia oraz przemiany. Zwracam uwagę na procesy sekularyzacji (w świetle koncepcji Petera L. Bergera),

prywatyzacji religii (w kontekście koncepcji Thomasa Luckmanna) i deprywatyzacji (według koncepcji José Casanovy), rozważam przemiany religii w warunkach globalizacji (według Roberta Robertsona), kiedy religia zaczyna pełnić nowe funkcje i zajmować nowe pola społeczne oraz rozważam, za Peterem L. Bergerem, zjawiska relatywizacji i fundamentalizacji religii, przeciwstawne czynniki kulturowe, jednakże ściśle z sobą powiązane (są produktami tego samego procesu modernizacji) i wykluczające społeczne porozumienie i dialog. Na kanwie przedstawionych przemian religii umiejscowiłam rozważania dotyczące religijności współczesnej młodzieży, dla której religia wciąż pozostaje ważnym składnikiem kreowania (się) tożsamości, a która nie zawsze uzyskuje dostateczne wsparcie w swoich indywidualnych poszukiwaniach religijnych.

Kolejny wątek analiz dotyczył źródeł zróżnicowania religijnego w Europie i różnego rozumienia pluralizmu religijnego, w tym koncepcji Geira Skeie i koncepcji Jacquesa Dupuis, a przede wszystkim odczytania pluralizmu jako wartości, zwłaszcza wartości pedagogicznej.

Ważnym obszarem analiz teoretycznych jest szkolna edukacja religijna w warunkach pluralizmu religijnego. Podkreśliłam relacje między społeczną akceptacją religii a zmianami edukacji religijnej, odwołując się do jednej z podstawowych koncepcji przyjętych w pracy, koncepcji Jamesa Beckforda (przedstawionej poniżej). Uwzględniłam też czynniki, które wpływają na modele szkolnej edukacji religijnej w krajach Unii Europejskiej. Istotnym, z uwagi na cel pracy, obszarem analizy teoretycznej było wyznaczenie dziewięciu obszarów zadań edukacji religijnej dotyczących kreowania otwartej tożsamości religijnej. Ponadto przedmiotem analizy teoretycznej uczyniłam wybrane koncepcje szkolnej edukacji religijnej przebiegającej w europejskich krajach, gdzie jest realizowana poprzez ponadkonfesyjne formy organizacyjno-dydaktyczne: fenomenologiczną i interpretatywną (Roberta Jacksona), dialogiczną (Julii Ipgrove i Wolframa Weissa), kontekstualną (Heid Leganger-Krogstad) i konstruktywistyczną (Jamesa Beckforda). W konkluzjach rozważań postawiłam pytanie o ewentualną obecność elementów tych koncepcji w teoretycznych podstawach programów szkolnej edukacji w krajach będących przedmiotem moich badań, gdyż każda z przywołanych koncepcji niesie pewien możliwy do wykorzystania we współczesnej szkole potencjał edukacyjny.

W założeniach metodologicznych badań własnych prezentuję przyjętą strategię badań, jak też podjęte obszary i cele badań oraz założone problemy badawcze i hipotezy. Dokonuję też opisu terenu badań i grupy badanej, a rozdział zamykają obszerne charakterystyki badanych regionów – środowisk zróżnicowanych religijnie.

W pedagogicznej warstwie badań, mających charakter porównawczy, jako podstawową koncepcję badań przyjąłam Teorię Zachowań Tożsamościowych Tadeusza Lewowickiego (T. Lewowicki 1995a; 2001). Umożliwiła mi całościowe, a zarazem porównawcze ujęcie procesów i

zjawisk zachodzących w środowiskach wielokulturowych i wielowyznaniowych, dokonanie charakterystyki uwarunkowań poczucia tożsamości religijnej, jak i poznanie konkretnych zachowań deklarowanych przez młodzież. Wyróżnione w Teorii elementy (obszary) uwarunkowań tożsamości i poczucia tożsamości pozwoliły na usystematyzowanie problematyki badawczej. Kierując się założeniami TZT Tadeusza Lewowickiego przypisałam poszczególnym zadaniom międzykulturowej edukacji religijnej odpowiednie zachowania tożsamościowe w obrębie otwartej tożsamości religijnej. Zabieg ten umożliwił mi dokonanie prawidłowej interpretacji wyników badań.

Badania porównawcze dotyczące edukacji religijnej to komparatystyka w zakresie edukacji, jak i religii. W warstwie badań nad religią jako zjawiskiem społecznym odwołuję się do teorii socjologicznej (z dziedziny socjologii religii) – konstruktywistycznej teorii religii Jamesa Beckforda (J. Beckford 2006), będącej teoretycznym uzasadnieniem kontekstualnego ujęcia edukacji religijnej. J. Beckford uważa, że zarówno w badaniach nad religią, jak i w różnych dziedzinach praktyki społecznej należy najpierw określić, w jaki sposób znaczenie religii tworzy się i zmienia w konkretnych kontekstach społecznych, a dopiero później rozważać ją jako konkretną empiryczną rzeczywistość. Taki postulat kieruje też wobec edukacji religijnej, w której religia nie powinna być rozumiana jako kategoria abstrakcyjna, ale jako istniejąca w konkretnej sytuacji empirycznej, warunkowanej wieloma czynnikami – historycznymi, kulturowymi, społecznymi i politycznymi – tworzącymi złożony jej kontekst.

Międzykulturowe badania porównawcze są zazwyczaj realizowane z trzech głównych powodów: po pierwsze, może chodzić o poznanie kultur/y oraz jej/ich charakterystycznych cech społecznych; po drugie, zamiarem autora badań może być sprawdzenie uniwersalności koncepcji teoretycznych; po trzecie, przyjęta metodologia badań może prowadzić do pytań o uwarunkowania, przebieg i skutki procesów kulturalizacyjnych. Podobne rozróżnienie można przyjąć w sytuacji, kiedy przedmiotem badań porównawczych jest edukacja religijna w warunkach zróżnicowania kulturowego i wyznaniowego. Może chodzić o poznanie modelu edukacji religijnej przyjętego i realizowanego w danej sytuacji, o zasadność jego wprowadzenia, po drugie, można sprawdzić, do jakich koncepcji teoretycznych edukacji religijnej odwołują się autorzy programów nauczania w badanej praktyce edukacyjnej, po trzecie, można pytać o uwarunkowania, podjęcie i zasadność odpowiednich działań edukacyjnych i ewentualne ich skutki.

W podjętych badaniach uwzględnione zostały wszystkie trzy aspekty, jednak – ze względu na pedagogiczny i teoretyczno-empiryczny charakter pracy – z wyraźnym podkreśleniem trzeciego: uwarunkowań, podjęcia się i realizacji określonych zadań edukacji religijnej młodzieży. Ostrożnie próbowałam również pytać o ewentualne skutki (nie)podjętych działań edukacyjnych w danej sytuacji społeczno-kulturowej.

W pracy zostały osiągnięte trzy podstawowe cele. Przede wszystkim ukazuje specyfikę czynników historycznych, społeczno-politycznych, kulturowych i narodowych warunkujących edukację religijną młodzieży w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej – w Polsce, Republice Czeskiej, Słowacji i na Węgrzech; po drugie pozwoliła – na przykładzie wybranych (w każdym kraju po jednym) czterech wielowyznaniowych regionów – na opisanie i poddanie analizie edukacji religijnej realizowanej w szkołach, postrzeganie jej przez młodzież oraz nauczycieli (katechetów) odpowiedzialnych za nią; po trzecie ufam, że jest głosem w dyskusji poszukującej odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie szkolna edukacja religijna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej ma charakter edukacji międzykulturowej, co z kolei pozwoliło na ocenę uniwersalności koncepcji teoretycznych wysuwanych przez socjologów religii i pedagogów, angielskich i niemieckich, m.in. koncepcji interpretatywnej edukacji religijnej Roberta Jacksona, koncepcji dialogicznej edukacji religijnej Wolframa Weissa oraz kontekstualnej koncepcji edukacji religijnej Roberta Beckforda.

Zastosowana w pracy optyka czterech wielokulturowych i wielowyznaniowych regionów – Śląsk Cieszyński (Polska), Zaolzie (Republika Czeska), Ziemia Preszowska (Słowacja) i Ziemia Debreczyńska (Węgry) – pozwoliła mi na uszczegółowienie i egzemplifikację podjętej tematyki. Umożliwiła nie tylko teoretyczno-opisowe porównanie edukacji religijnej w czterech wybranych państwach, ale również empiryczne porównanie przebiegu edukacji religijnej w konkretnych sytuacjach empirycznych – w opinii i ocenie jej głównych aktorów, uczniów i nauczycieli katechetów.

Ze względu na złożony charakter badań wykorzystałam w nich podejście ilościowo-jakościowe. Te biegunowo różne podejścia metodologiczne nie wykluczają się wzajemnie, a z racji tego, że każde służy innym celom badawczym, są wobec siebie komplementarne. W badaniach pedagogicznych od kilku dekad preferuje się połączenie badań ilościowych z jakościowymi (E. Babbie 2008, S. Palka 2010, K. Rubacha 2008). Z uwagi na bogactwo i wielowymiarowość zagadnień i problemów podjętych przeze mnie w procesie badawczym, korzystanie z obu strategii badań uważam za niezbędne. Badania zostały przeprowadzone w dwóch obszarach: pierwszy dotyczył zbierania danych służących do analizy i opisu edukacji religijnej w Polsce, Republice Czeskiej, Słowacji i na Węgrzech. W tej części badań zastosowałam metodę analizy dokumentów: aktów prawnych, (aktualnych i historycznych: ustaw oświatowych, rozporządzeń) oraz analizę programów nauczania religii obowiązujących w poszczególnych krajach i realizowanych w badanych szkołach. Zastosowanie jakościowych metod umożliwiło mi poznanie kontekstu historycznego i społeczno-politycznego warunkującego w poszczególnych krajach i regionach postrzeganie przez społeczeństwo roli religii i postrzeganie szkolnej edukacji religijnej.

Drugi obszar badań dotyczył zachowań tożsamościowych z obszaru tożsamości religijnej młodzieży oraz postrzegania edukacji religijnej przez jej podmioty: uczniów i nauczycieli katechetów. Badania empiryczne prowadziłam wśród młodzieży z ponadgimnazjalnych szkół wybranych regionów. W celu analizy szkolnej edukacji religijnej w odbiorze podmiotów w niej uczestniczących zastosowałam podejście ilościowe i skonstruowałam narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety. Narzędzie badawcze zostało zbudowane w odniesieniu do przywoływanych koncepcji J. Beckforda i T. Lewowickiego, z uwzględnieniem wyłonionych kategorii wpisujących się w obszar otwartej tożsamości religijnej i zachowań tożsamościowych młodzieży. Drugi kwestionariusz ankiety skierowany był do nauczycieli katechetów. Dodatkowo były zastosowane metody jakościowe służące sprawdzeniu i pogłębieniu danych uzyskanych na drodze badań ilościowych: obserwacja uczestnicząca podczas szkolnych zajęć katechetycznych, wywiady pogłębione z wybranymi nauczycielami religii/katechetami i wybranymi uczniami oraz kwerenda źródeł wtórnych (czasopism krajowych i zagranicznych) zawierających treści dotyczące religii, edukacji religijnej w badanych krajach i regionach.

W opracowaniu zebranych danych ilościowych skorzystałam z program Microsoft Office Excel, a do ich analizy zastosowane zostały metody statystyczne, zawarte w komputerowym pakiecie SPSS.

Krótki opis wyników badań

Przeprowadzone przeze mnie badania i uzyskane wyniki badań w czterech wybranych regionach państw środkowoeuropejskich – na Śląsku Cieszyńskim w Polsce, na Zaolziu w Republice Czeskiej, w regionie preszowskim na Słowacji i w regionie debreczyńskim na Węgrzech – pozwoliły mi na poznanie i opisanie edukacji religijnej w każdym z tych regionów / państw. Są to opisy obejmującej m.in. uwarunkowania historyczne, polityczne, prawne, społeczno-kulturowe, a na tle tych uwarunkowań zarysowany został ogólny obraz edukacji religijnej. Z uwagi na ograniczoną formę referatu poprzestaną na wskazaniu najważniejszych podobieństw i różnic w ujęciach szkolnej edukacji religijnej w badanych środowiskach.

Szkolna edukacja religijna we wszystkich czterech badanych regionach i krajach zorganizowana i realizowana jest według modelu konfesyjno-katechumenalnego. Model ten zorientowany jest na rozbudzanie, podtrzymywanie i umacnianie wiary uczniów (wymiar formacyjny), podtrzymywanie religijności jako dziedzictwa kulturowego i narodowego (wymiar historyczny i kulturowo-religijny), kształtowanie poczucia moralności i odpowiedzialności społecznej (wymiar etyczny) i integrację uczniów wokół wartości danej wspólnoty religijnej (wymiar eklezjalny). Podejście konfesyjno-dialogiczne (wymiar dialogiczny) – umożliwiające

poprzez uwzględnienie odpowiednich treści i dialogiczny charakter zajęć przygotowanie jednostki na spotkanie z odmiennością kulturową i religijną – jest raczej deklarowane w pracach teoretycznych jako potrzeba zmian niż rzeczywistość obecna w praktyce edukacyjnej. Wprowadzanie dodatkowych celów i treści dotyczących pluralizmu religijnego, jak również kształtowanie potrzebnych zachowań tożsamościowych uczniów zależy od nauczyciela i jego świadomości wagi tej problematyki w edukacji religijnej i jest realizowane w postaci programu ukrytego. Z uwagi na przyjęty model denominacyjny ER założenia teoretyczne, programy nauczania i realizacja szkolnej edukacji religijnej są różne w zależności od Kościoła odpowiedzialnego za określoną formę edukacji religijnej.

Drugi obszar wyników badań dotyczył religijności i tożsamości religijnej badanej młodzieży. Porównując tożsamość religijną młodzieży z czterech wielowyznaniowych środowisk – Śląska Cieszyńskiego, Zaolzia, regionu preszowskiego i regionu debreczyńskiego, najbardziej pozytywnie jawi się młodzież ze Śląska Cieszyńskiego. W większości jej elementów – poczucie własnej religijności, wiedza na temat zróżnicowania wyznaniowego, postrzeganie zróżnicowania religijnego jako wartości, pozytywne wartościowanie innych wyznań i religii, traktowanie Innych religijnie z szacunkiem równym jak ludzi tego samego wyznania, uczestniczenie w dialogu międzywyznaniowym/religijnym – tożsamość religijna młodzieży ze Śląska Cieszyńskiego prezentuje się jako bardziej otwarta i tolerancyjna niż tożsamość młodzieży z innych badanych regionów. Czynniki warunkujące otwartość na Inność młodzieży śląsko-cieszyńskiej są nie tylko założenia i treści programu nauczania edukacji religijnej, gdyż programy nauczania katechetycznego obowiązujące w Polsce nie zawierają więcej treści pod względem ilości, ani nie przedstawiają jakościowo innej, bardziej „pluralistycznej” propozycji dydaktycznej niż programy nauczania w pozostałych badanych krajach. Decydującymi czynnikami jest wielowyznaniowa społeczność Śląska Cieszyńskiego, społeczne wzorce pozytywnych relacji między ludźmi różnych wyznań, nabywanie pozytywnych doświadczeń i rozwijanie zachowań poprzez uczestniczenie w różnorodnej działalności ekumenicznej. Z drugiej strony, elementy „zamkniętej” tożsamości religijnej występują u wszystkich czterech grup młodzieży, jednak najmocniej zauważalne są u młodzieży zaolziańskiej oraz młodzieży z regionu debreczyńskiego. Brak otwartości na inne wyznania i religie, negatywne postrzeganie zróżnicowania religijnego, niewielki udział w dialogu religijnym (ekumenicznym) w środowisku lokalnym – te elementy świadczą o tożsamości religijnej bardziej zamkniętej na ludzi innych wyznań, światopoglądów i przekonań. Warunkowane są jak czynnikami społeczno-politycznymi istniejącymi w obu regionach i krajach, tak nieodpowiednim podejściem do kwestii Inności w szkolnej edukacji religijnej.

Oddzielne miejsce w badaniach zajmują zagadnienia umożliwiające odczytanie zakresów treściowych realizowanych na lekcjach religii dotyczących kształtowania otwartej tożsamości religijnej młodzieży, czyli elementów międzykulturowej edukacji religijnej. Wyniki badań uzyskane z analizy programów nauczania, a także opinie młodzieży i nauczycieli na temat treści i sposobów realizacji edukacji religijnej pozwoliły mi sformułować następujący wniosek: W kontekście wyników przeprowadzonych przeze mnie badań nie można edukacji religijnej, która ma miejsce w szkołach ponadgimnazjalnych czterech regionów – na Śląsku Cieszyńskim, Zaolziu, w regionie preszowskim i debreczyńskim – nazwać edukacją międzykulturową. Można jedynie stwierdzić, że zawiera pewne symptomy – silniej bądź słabiej obecne w konkretnym programie edukacji religijnej danego Kościoła – i wybiórcze elementy edukacji międzykulturowej, przeważają jednak elementy edukacji wielokulturowej nad międzykulturową.

Najbardziej monowyznaniowe (etnocentryczne) podejście do problematyki kształcenia religijnego, w znikomym zakresie uwzględniające problematykę różnorodności wyznaniowej chrześcijaństwa i odrzucające potrzebę kształtowania kompetencji niezbędnych w prowadzeniu dialogu z ludźmi innych wyznań oraz nosicielami innych tradycji religijnych reprezentują węgierskie programy katechezy, zarówno Kościoła reformowanego, jak i Kościoła rzymskokatolickiego. Podobnie tradycyjna, katechumenalna, choć nieco w mniejszej mierze zamknięta, jest katecheza rzymskokatolicka w Polsce. Natomiast program rzymskokatolickiej edukacji religijnej obowiązujący w słowackich szkołach średnich jest programem najbardziej wychodzącym naprzeciw wyzwaniom społeczeństwa wielokulturowego, jak i potrzebom młodzieży żyjących w pluralistycznym środowisku. Podobnie założenia programowe ewangelickiej edukacji religijnej w Polsce, realizowanej według modelu konfesyjno-dialogicznego, świadczą o trosce, jaką objęte jest kształtowanie tożsamości wyznaniowej uczniów, jak również kształtowanie gotowości podejmowania dialogu z ludźmi o innych przekonaniach światopoglądowych, innych wyznań i religii.

Niniejszą pracą pragnę dołączyć do dyskursu dotyczącego kształtu edukacji religijnej w wielokulturowym społeczeństwie, przedstawiając – poprzez wybrane podstawy teoretyczne i egzemplifikacje doświadczeń praktycznych – zasadność międzykulturowej edukacji religijnej, rozumianej jako edukacji religijnej mocno osadzonej w kontekście pluralizmu religijnego, jako wartości pedagogicznej i z tej wartości czerpiącej korzyści. W związku z tym wnioskuję o modyfikację aktualnych programów nauczania religii przez wprowadzenie nowych celów i zakresów treściowych umożliwiających kształtowanie otwartej tożsamości religijnej młodzieży.

Prezentowana monografia wpisuje się w nurt badań interdyscyplinarnych, gdyż dotyczy badań kulturowych, religioznawczych i edukacyjnych. Opracowanie powinno zainteresować nie

tylko pedagogów zajmujących się edukacją międzykulturową czy polityką oświatową, ale także katechetologów, a zarazem praktyków zajmujących się szkolną edukacją religijną.

Bibliografia

- Babbie E.: *Podstawy badań społecznych*. Warszawa 2008, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Beckford J.: *Teoria społeczna a religia*. Przekład M. Kunz, T. Kunz. Kraków 2006, Zakład Wydawniczy „NOMOS”. [Tytuł oryginału: *Social Theory and Religion*. Cambridge 2003, Cambridge University Press.]
- Dyczewski L.: *Od tożsamości zamkniętej do otwartej w społeczeństwie wielokulturowym i globalnym*. W: T. Lewowicki, J. Urban, A. Szczypka-Rusz (red.): *Język, komunikacja i edukacja w społecznościach wielokulturowych*. Cieszyn – Warszawa 2004, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, WSP ZNP w Warszawie.
- Hryniewicz W. OMI: *Pedagogia nadziei. Medytacje o Bogu, Kościele i ekumenii*. Warszawa 1997, Verbinum.
- Hryniewicz W. OMI: *Tożsamość chrześcijańska dzisiaj. Od konfesjonalizmu do tożsamości otwartej*. „Znak” 1994, nr 5, s. 4-14.
- Jackson R.: *Rethinking Religious Education and Plurality. Issues in diversity and pedagogy*. London, New York 2005, RoutledgeFalmer.
- Lewowicki T.: *O doświadczeniach edukacji wielokulturowej oraz perspektywie edukacji i pedagogiki międzykulturowej*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy*. Toruń 2012, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 479-503.
- Lewowicki T.: *Szkic do teorii zachowań tożsamościowych*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*. Cieszyn 2001, Uniwersytet Śląski – Filia w Cieszynie, s. 159-165.
- Lewowicki T.: *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Katowice 2000, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 21-35.
- Lewowicki T.: *Wielokulturowość i edukacja*. „Ruch Pedagogiczny” 2010, nr 3-4, s. 5-20.
- Lewowicki, T. (1995a). O badaniach społeczności pogranicza – od parcjalnych opisów ku elementom teorii zachowań tożsamościowych. W: J. Nikitorowicz (red.), *Edukacja międzykulturowa — w kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*. Białystok: Wyd. Uniwersyteckie „Trans Humana”
- Milerski B.: *Cele edukacji religijnej w kontekście pluralizmu religijnego*. W: E. Malewska, B. Śliwowski (red.): *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie. Materiały z IV Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*. Kraków 2002, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 483-498.
- Milerski B.: *Kształcenie międzykulturowe w szkole z perspektywy pedagogiki religii*. W: T. Lewowicki, F. Szłosek (red.): *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości*. Warszawa – Radom 2009, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Akademia Podlaska, s. 130-138.
- Nikitorowicz J.: *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa 2009, Wyd. Akademickie i Profesjonalne.

Nikitorowicz J.: *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*. Białystok 1995, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana.

Nikitorowicz J.: *Zadania edukacji międzykulturowej w kontekście problemów wielokulturowego świata*. „Studia Kulturowo-Edukacyjne” 2014, t. IX, nr 1, s. 6-25.

Nowak M.: *Wyzwania dla wychowania etyczno-religijnego w kontekście wielokulturowym*. W: T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Różańska (red.): *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i sugestie rozwiązań*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2008, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 215-224.

Palka S.: *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańsk 2006, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Rubacha K.: *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.

Schweitzer F.: *Comparative Research in Religious Education: International-Interdenominational-Interreligious*. W: R. Larsson, C. Gustavsson (red.): *Towards a European Perspective on Religious Education*. Stockholm 2004, Artos & Norma, s. 191-200.

Ziebertz H.-G.: *Religijność i wychowanie w świecie pluralistycznym*. Przekład A. Białek, P. Lacny. Kraków 2001, Wydawnictwo WAM.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Mój dorobek naukowy składa się łącznie z 87 publikacji. W okresie do otrzymania stopnia doktora opublikowałam 9, po doktoracie 78 publikacji naukowych. Szczegółowe informacje dotyczące mojego dorobku naukowego znajdują się w „Wykazie opublikowanych prac naukowych oraz informacji o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki” (załącznik nr 3). Tutaj przedstawiam jedynie ich podsumowanie liczbowe. Na mój dorobek po doktoracie składają się:

3 monografie autorskie, w tym:

- monografia nawiązująca do pracy doktorskiej (2002),
- monografia wieńcząca moje badania nad edukacją religijną jako nurtem edukacji międzykulturowej (2015), wskazana jako główne osiągnięcie naukowe,
- monografia, której jestem współautorem, będąca pokłosiem badań w ramach projektu zespołowego dotyczących tożsamości kulturowej, religijności i edukacji religijnej postrzeganej z perspektywy społeczności szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich (2014);

4 współredakcje monografii, w których opublikowałam zarazem rozdział autorski (2002, 2004, 2012, 2012),

57 rozdziałów w pracach zbiorowych, w tym 12 w języku angielskim,

10 artykułów w czasopismach naukowych, w tym 1 w języku angielskim:

- 1 publikacja w czasopiśmie „Przegląd Religioznawczy” (2010) znajdujący się na liście European Reference Index for The Humanities (ERIH),
- 2 publikacje w czasopiśmie „Ruch Pedagogiczny” (2001, 2012) znajdujący się na liście European Reference Index for The Humanities (ERIH),
- 2 publikacje w czasopismach znajdujących się na liście B. (2013, 2015);

18 haseł i biogramów do *Leksykonu Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej*. T. 2. i 4. (2013, 2015).

Sumaryczny wskaźnik mojej aktywności publikacyjnej po doktoracie, obliczony w oparciu o kryteria zawarte w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii jednostkom naukowym wynosi 421 punktów.

Moje zainteresowania naukowe i związana z nimi aktywność naukowa i badawcza koncentrują się w trzech obszarach tematycznych:

1. zróżnicowanie religijne wielokulturowych środowisk pograniczy i jego konsekwencje społeczne i edukacyjne,
2. tożsamość kulturowa i religijna młodzieży,
3. ekologia i edukacja ekologiczna.

W obrębie tych obszarów wyróżniam następujące szczegółowe kierunki zainteresowań: (1) postrzeganie i postawy wobec Innego w wymiarze religijnym, (2) udział młodzieży i wspólnot wyznaniowych w dialogu międzywyznaniowym na pograniczu polsko-czeskim, (3) tożsamość religijna dzieci i młodzieży w środowiskach zróżnicowanych religijnie, (4) szkolna edukacja religijna, (5) oblicza tożsamości zaolziańskiej, (6) aksjologiczne podstawy edukacji ekologicznej. Poniżej przedstawiam cykle publikacji stosownie do moich obszarów zainteresowań:

(1) Postrzeganie i postawy wobec Innego w wymiarze religijnym

- *Środowisko wielokulturowe a postawy wobec Inności religijnej*. „Przegląd Religioznawczy” 2010, nr 3, s. 51-64. ISSN 1230-4379.
- *Religious education in the context of religious prejudices – the case of youth living in the Polish-Czech borderland*. In: T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Szczurek-Boruta (eds.): *Intercultural Education: Theory and Practice*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2007, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, WSP ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 206-223. Nr ISBN: 978-83-7441-867-6.

- A. Różańska: *Upředzenia religijne jako wyzwanie dla wychowania chrześcijańskiego*. W: A. Rynio (red.): *Wychowanie chrześcijańskie – między tradycją a współczesnością*. Lublin 2007, Wydawnictwo KUL, s. 603-614. Nr ISBN: 978-83-7363-598-2.
- *(Nie)tolerancja i upředzenia religijne wśród młodzieży z pogranicza polsko-czeskiego – wyzwaniem edukacyjnym*. W: M. Patalon (red.): *Tolerancja a edukacja*. Gdańsk 2008, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 198-210. Nr ISBN: 978-83-7326-536-3.
- *Miejsce religii i wspólnoty religijnej w świadomości młodzieży a postrzeganie Innego religijnie*. W: T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska (red.): *Spoleczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej. Problemy praktyki oświatowej*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2009, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 329-341. Nr ISBN: 978-83-7611-471-2.
- *Kategoria Innego i Bliźniego w międzykulturowej edukacji religijnej*. W: A. Szczurek-Boruta, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *Poza paradygmaty. Pedagogika międzykulturowa. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Lewowickiemu. T. 2*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn – Toruń 2012, s. 429-447. Nr ISBN: 978-83-7780-375-2.

(2) Udział młodzieży i wspólnot wyznaniowych w dialogu międzywyznaniowym na pograniczu polsko-czeskim

Znaczącym kręgiem moich zainteresowań naukowych są badania dotyczące dialogu międzywyznaniowego na Śląsku Cieszyńskim i udziału młodzieży w różnych formach tego dialogu.

Publikacje z tego obszaru moich zainteresowań badawczych:

- *Dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny w świadomości młodzieży zaolziańskiej. Zmiana i kontynuacja*. W: T. Lewowicki, J. Urban (red.): *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka*. Katowice 2007, Wydawnictwo Gnome, s. 233-244. Nr ISBN: 978-83-87819-05-7
- *Różnorodność religijna społeczeństw wielokulturowych wyzwaniem edukacyjnym*. „Ruch Pedagogiczny” 2012, nr 4, s. 43-51. Nr ISSN: 0483-4992.
- *Edukacja do dialogu międzyreligijnego jako edukacja permanentna*. W: T. Lewowicki, F. Szlosek (red.): *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości*. Warszawa-Radom 2009, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Instytut Technologii Eksploatacji – PIB, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Akademia Podlaska, s. 177-187. Nr ISBN: 978-83-7204-799-1
- *Postawy młodzieży ewangelickiej i katolickiej wobec dialogu wyznaniowego na Śląsku Cieszyńskim*. W: J. Kurczewski (red.): *Socjologia pojednania*. Kraków 2012, Zakład Wydawniczy „NOMOS”, s. 97-110. Nr ISBN: 978-83-7688-102-7;

- *Young people of Cieszyn Silesia in Interfaith Dialogue*. W: J. Kurczewski (red.): *Reconciliation in Bloodlands. Assessing Actions and Outcomes in Contemporary Central-Eastern Europe*. III tom serii „Polish Studies in Culture, Nations and Politics”. Frankfurt am Main 2013, Peter Lang, s. 149-166. Nr ISSN: 2192-1822; Nr ISBN: 978-3-631-64502-4.

(3) Tożsamość religijna dzieci i młodzieży żyjących w środowiskach zróżnicowanych religijnie

Kolejny tematyczny nurt moich badań związany jest z tożsamością religijną, rozważaną zarówno w kategoriach teoretycznych, jak i stanowiącą przedmiot moich badań empirycznych. Najważniejszym moim wkładem w ten obszar badań jest współautorka monografia będąca wynikiem badań zespołowych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki „*Edukacja dzieci w polskich szkołach na obczyźnie: strategie kulturalizacyjne – poczucie tożsamości – dystans kulturowy*”.

- *Tożsamość religijna dzieci uczących się w polskich szkołach za granicą*. W: E. Ogrodzka-Mazur, U. Klajmon-Lech, A. Różańska: *Tożsamość kulturowa, religijność i edukacja religijna postrzegana z perspektywy społeczności szkół z polskim językiem nauczania w wybranych krajach europejskich*. Cieszyn – Toruń 2014, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 222. ISBN: 978-83-7780-910-5.
- *Kształtowanie się tożsamości religijnej młodzieży w sytuacji pluralizmu kulturowego i religijnego*. W: T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Różańska (red.): *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i sugestie rozwiązań*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2008, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 225-234. ISBN: 978-7611-054-7.
- *Dylematy kształtowania tożsamości religijnej młodzieży a edukacja religijna*. W: M. Libiszowska-Żółtkowska (red.): *Tożsamości religijne w społeczeństwie polskim. Socjologiczne studium przypadków*. Warszawa 2009, Wydawnictwo Difin SA, s. 33-45. ISBN: 978-83-7641-021-0.
- *Tożsamość religijna młodzieży na pograniczu cieszyńskim – uwarunkowania i dylematy jej kształtowania*. W: H. Rusek, A. Drożdż (red.): *Tożsamość etniczna i kulturowa Śląska w procesie przemian*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji. Wrocław – Cieszyn 2009, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 252-265. Nr ISBN: 978-83-87266-87-5.
- *Przemiany świadomości religijnej młodzieży*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Poczucie tożsamości i stosunek młodzieży do wybranych kwestii społecznych – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2009, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 129-148.

- *Dynamika poczucia tożsamości religijnej młodzieży na pograniczu polsko-czeskim i jej edukacyjne uwarunkowania*. W: H. Rusek, A. Pieńczak, J. Szczyrbowski (red.): *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*. Cieszyn – Katowice – Brno 2010, Offsetdruk i media sp z o.o. , s. 248-264. Nr ISBN: 978-83-60431-52-8.
- *Religijność i tożsamość religijna w badaniach międzykulturowych i praktyce edukacyjnej*. W: T. Lewowicki, A. Różańska, U. Klajmon-Lech (red.): *Religia i edukacja międzykulturowa*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2012, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 59-75. Nr ISBN: 978-83-7780-434-6;

(4) Szkolna edukacja religijna – konteksty, problemy, praktyka

Przed podjęciem porównawczych badań nad szkolną edukacją religijną, których zwieńczeniem jest zaprezentowana monografia, przedmiotem moich zainteresowań była szkoła i szkolna edukacja religijna w wielokulturowym środowisku pogranicza polsko-czeskiego. Owocem poszukiwań odpowiednich koncepcji teoretycznych, jak i przygotowania warsztatu badawczego w tym zakresie są m.in. poniższe prace.

- *Religious education at school in multicultural society in the context of Clifford Geertz's interpretive theory of culture*. In: T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Szczurek-Boruta (eds.): *Intercultural Education: Theory and Practice*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2007, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 68-77. Nr ISBN: 978-83-7441-867-6.
- *Nauczyciele wobec edukacji religijnej w szkole w środowisku wielokulturowym*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2008, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 166-179. Nr ISBN: 978-83-7611-103-2.
- *Edukacja religijna a edukacja międzykulturowa w szkole publicznej w społeczeństwie wielokulturowym*. W: W. Korzeniowska, A. Murzyn, H. Lukášová-Kantorková (red.): *Rola religii w edukacji międzykulturowej*. III tom serii „Dialog bez Granic”. Kraków 2008, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 193-206. Nr ISBN: 978-83-730-8940-2.
- *Religious Education in Polish Public School in Multicultural Environment of Cieszyn Silesia*. W: G. Pusztai (red.): *Education and Values in Education in Central and Eastern Europe*. Régió és Oktatás IV. Debrecen 2009, University of Debrecen, Center for Higher Education Research and Development, s. 41-49. Nr ISBN: 978-963-473-103-0.

(5) Aksjologiczne podstawy edukacji ekologicznej

Ze względu na charakter mojego wykształcenia z zakresu nauk biologicznych oraz na to, że we wstępnym okresie mojej działalności dydaktycznej i naukowej zajmowałam się edukacją przyrodniczą i ekologiczną małego dziecka, jeden nurt mojego dorobku naukowego stanowią prace dotyczące ekologii i edukacji ekologicznej, zwłaszcza warstwy aksjologicznej. Do nich m.in. należą publikacje:

- *Etyczne wyznaczniki świadomości ekologicznej młodzieży z pogranicza polsko-czeskiego*. „Ruch Pedagogiczny“ 2001, nr 3-4, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, s. 86-92. ISSN: 0483-4992.
- *The bioregional dimension of ecological education*. W: T. Lewowicki, J. Urban (red.): *Intercultural Education – The Individual in Relation to Others and Other Cultures*. Cieszyn 2002, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, s. 159-165. Nr ISBN: 83-88410-13-X.
- *The competence of a teacher in the situation of forming the ecological consciousness of a preschool and primary school child*. W: R. Burkovičová (red.): *Aktuální otázky preprimárního a primárního vzdělávání*. Ostrava 2010, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, s. 574-583. Nr ISBN: 978-80-7368-771-7.
- *Edukacja środowiskowa jako dialog z przyrodą*. W: E. Ogrodzka-Mazur, U. Szuścik, M. Zalewska-Bujak (red.): *Edukacja małego dziecka. Tom 2. Wychowanie i kształcenie w praktyce*. Cieszyn – Kraków 2010, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 181-193. Nr ISBN: 978-83-7587-468-6; ISBN: 978-83-7587-466-2.
- *Rodzina i kształtowanie wartości ekologicznych małego dziecka*. W: E. Ogrodzka-Mazur, U. Szuścik, A. Minczanowska, (red.): *Edukacja małego dziecka. T. 7. Przemiany rodziny i jej funkcji*. Cieszyn – Kraków 2015, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Oficyna Wydawnicza Impuls, s. 171-180. ISBN: 978-83-7587-468-6; ISBN: 978-83-7850-788-8.

(6) Oblicza tożsamości zaolziańskiej

Z uwagi na moje pochodzenie i więzy z autochtonicznym środowiskiem polskim w Republice Czeskiej – wywodzę się i należę do polskiej społeczności zaolziańskiej – wiele spośród moich prac naukowych poświęciłam problemom i specyfice tej części pogranicza polsko-czeskiego, postrzegając problematykę zaolziańską jako szczególną egzemplifikację losów społeczności pogranicznych. Do tego nurtu zainteresowań badawczych należą m.in. prace:

- *Silesian Home Language and its Role In the Public Life of Youth in the Cieszyn Region, Czech Republic*. W: P. Štekauer, S. Tomaščíková, W. Witalisy (red.): *Culture, Language and Literature across Border Regions*. Krosno 2009, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie, s. 61-68. Nr ISBN: 978-89295-09-1.

- *Młodzież z pogranicza polsko-czeskiego wobec wartości europejskich.* (Cieszyn – Warszawa 2003);
- *Hybrydyzm kulturowy versus asymilacja. Paradoks zaolziański w świetle studium przypadku Josepha Conrada.* (Białystok 2005);
- *Międzypokoleniowy przekaz postaw religijnych jako dziedzictwa kulturowego.* W: J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska (red.): *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Społeczno-kulturowe wymiary przekazu.* Białystok 2003, Trans Humana, s. 256-266.
- *Zagrożenie ze strony sekt a działalność wychowawcza Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburgskiego Wyznania na Zaolziu.* W: J. Budniak (red.): *Sekty i nowe ruchy religijne. Studium ekumeniczne.* Cieszyn 2003, Wydawca: ks. J. Budniak, s. 107-117.
- *The Silesian Evangelical Church of Augsburg Confession as an Educational and the Youth Integrating Institution in the Czech Republic.* W: G. Pusztai (red.): *Education and Church in Central- and Eastern-Europe at First Glance.* Debrecen 2008, Center for Higher Education Research and Development, University of Debrecen, s. 209-219. Nr ISBN: 9789634731023; ISSN: 9632175859.
- *Działalność profilaktyczna Kościołów i stowarzyszeń wyznaniowych na Zaolziu wobec zachowań patologicznych wśród młodzieży.* W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.): *Socjopatologia pogranicza a edukacja.* Cieszyn–Warszawa–Toruń 2008, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 319-333. Nr ISBN: 978-83-7611-102-5.
- *The Czech Model of Higher Religious Education after 1989.* In: G. Pusztai (ed.): *Religion and Higher Education In Central and Eastern Europe.* Debrecen 2010, University of Debrecen, Center for Higher Education Research and Development, p. 117-135. ISBN: 978-963-473-372-0; ISSN: 2060-2596;
- *Rola religii w opinii młodzieży zaolziańskiej.* W: J. Szymeczek (red.): *Náboženská otázka ve výchově a vzdělávání v Československu (ČR a SR) v letech 1918-2008.* Ostrava 2010, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, s. 53-64. Nr ISBN: 978-80-7368-642-0.
- *Religijność czy duchowość młodzieży z pogranicza czesko-polskiego?* W: K. Kardis, M. Kardis (red.): *Nové náboženské hnutia, sekty a alternatívna spiritualita v kontexte postmoderny.* Prešov 2010, Prešovská univerzita, Gréckokatolícká teologická fakulta, s. 350-364. Nr ISBN: 978-80-555-0190-1.
- *Wkład Kościoła ewangelickiego w kształtowanie otwartej tożsamości religijnej młodzieży zaolziańskiej.* „Edukacja Międzykulturowa“ 2015, nr 1, s. 55-70. ISSN: 2299-4106.

Chciałam podkreślić, że w prezentowanej charakterystyce moich zainteresowań naukowych wymieniałam wybrane publikacje i kierunki zainteresowań badawczych, które uważam za najbardziej znaczące w moim dorobku naukowym.

Wiele moich działań badawczych wynikało z udziału w zespołowych projektach badawczych, krajowych i zagranicznych. Uczestniczyłam w 6 projektach badawczych, w tym 4 międzynarodowych. Pierwszym projektem był zespołowy międzynarodowy grant „*Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim. W 1200-lecie Cieszyna*”.

Drugim projektem, w którym brałam udział jako ekspert i metodyk *Ścieżki Ekologicznej* w był projekt *Kolorowe Ścieżki Euroregionu. Doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie edukacji regionalnej i międzykulturowej*.

Projektem, który wniósł najwięcej doświadczeń w moje prace badawcze był zespołowy projekt badawczy Narodowego Centrum Nauki „*Edukacja dzieci w polskich szkołach na obczyźnie: strategie kulturalizacyjne – poczucie tożsamości – dystans kulturowy*”.

Brałam udział jako wykonawca w projekcie finansowanym z Funduszu Nauki i Technologii Polskiej, Narodowy Program Rozwoju Humanistyki. Projekt nr 1 H 11 021380 *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej*. Grant 19/INP/2012-G. Owocem uczestniczenia w badaniach tego projektu jest opracowanie ponad 20 haseł w trzech tomach *Leksykonu*.

Ponadto brałam udział jako wykonawca w międzynarodowym projekcie badawczym Teacher Education Central European Research Network (TECERN), Standard Grant No. 21210119 International Visegrad Fund. Czas realizacji projektu: lata 2012-2013. Kierownik projektu: prof. Gabriella Pusztai (Węgry).

Aktywność organizacyjno-naukowa i społeczna

Prowadzone przeze mnie działania mają również ważny wymiar organizacyjny i społeczny. Mój dorobek naukowy po doktoracie jest związany z aktywnym udziałem w konferencjach naukowych o różnej randze i z różnym stopniem mojego zaangażowania: Od chwili zatrudnienia w Cieszynie (2002) byłam członkiem komitetów naukowych i organizacyjnych 4 konferencji następujących międzynarodowych konferencji naukowych zorganizowanych przez Zakład Pedagogiki Ogólnej Instytutu Pedagogiki oraz Zespół Badań Kultury i Oświaty Pogranicza:

- *Kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych* (Cieszyn – Ustroń-Jaszowiec, 23-25 października 2001);

- *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości w warunkach wielokulturowości.* (Námestovo – Cieszyn, 8-10 października 2007);
- *Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy,* (Cieszyn – Ustroń, 17-19 października 2011);
- *Teoria i praktyka badań międzykulturowych. Dylematy metodologiczne,* (Cieszyn-Ustroń, 8-10 czerwca 2015).

Wygłosiłam 46 referaty na krajowych konferencjach naukowych (w większości międzynarodowych) oraz 8 referatów na międzynarodowych konferencjach zagranicznych. Ponadto uczestniczyłam aktywnie w 8 konferencjach zagranicznych oraz w 6 krajowych bez referatu, lecz z udziałem w dyskusji panelowej, dyskusji w grupach tematycznych lub warsztatach.

W ramach stażu dydaktycznego programu Erasmus prowadziłam wykłady w języku czeskim dla studentów w Uniwersytecie Ostrawskim (Republika Czeska) i wykłady w języku angielskim w VIA University College, w Aarhus (Dania). Uczestniczyłam aktywnie w spotkaniach naukowo-dydaktycznych ze studentami i pracownikami naukowymi tych uczelni.

W czasie prowadzenia badań własnych dotyczących szkolnej edukacji religijnej na Węgrzech i jej postrzegania przez młodzież zostałam zaproszona do Studium Doktoranckiego Nauk Humanistycznych w Uniwersytecie Debreczyńskim, gdzie spotkałam się z grupą pracowników i studentów studiów doktoranckich i przeprowadziłam wykład nt. *Zróżnicowanie religijne Śląska Cieszyńskiego, edukacja międzykulturowa i badania naukowe prowadzone na pograniczu polsko-czeskim.* Wielkim walorem pozostaje dla mnie ścisła współpraca z badaczami wielu krajowych i zagranicznych ośrodków akademickich; zwłaszcza z pedagogami z Uniwersytetu Debreczyńskiego.

Moje działania naukowo-badawcze zostały również docenione w postaci przyznanych nagród JM Rektora UŚ:

- za rok 2004 Zespołowej Nagrody I-go stopnia za działalność naukowo-badawczą;
- za rok 2010 wyróżnienie JM Rektora UŚ za ponadprzeciętną aktywność naukową;
- za rok 2014 Zespołowej Nagrody II-go stopnia za działalność naukowo-badawczą.

Od roku 2008 aktywnie uczestniczę w działaniach Polsko-Czeskiego Towarzystwa Naukowego, którego podstawowym założeniem jest inspirowanie, prowadzenie i organizowanie badań zarówno nad historycznymi, jak i współczesnymi problemami Polski i Czech.

Od momentu założenia (2007) jestem członkiem Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej, którego cele skoncentrowane są na prowadzeniu badań i wspieraniu inicjatyw

naukowych i edukacyjnych obejmujących kwestie wielo- i międzykulturowości oraz na wspieraniu działań społecznych mających związek z edukacją w środowiskach zróżnicowanych kulturowo.

Jestem również członkiem Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej działającego pod patronatem KNP PAN, w którego spotkaniach i konferencjach od początku istnienia Zespołu uczestniczę.

Od 15 czerwca 2015 jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, współzałożycielką Oddziału Cieszyńskiego PTP.

Równie ważnym aspektem zaangażowania w działania prowadzone poza granicami naszego kraju, tym razem wśród Polaków na Zaolziu, jest współpraca z Centrum Pedagogicznym dla Szkolnictwa Narodowościowego w Czeskim Cieszynie. W ramach prowadzonych działań byłam uczestnikiem i ekspertem d.s. edukacji ekologicznej projektu transgranicznego: *Kolorowe Ścieżki Euroregionu. Doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie edukacji regionalnej i międzykulturowej.*

W ramach popularyzacji nauki współpracuję z dwujęzycznym czasopismem zaolziańskim „Przyjaciel – Přítel”, w którym cyklicznie ukazują się moje krótkie artykuły tematycznie związane z wychowaniem, edukacją ekologiczną i międzykulturową edukacją religijną. Zamieszczam też do lokalnej prasy moje utwory poetyckie.

Z uwagi na zainteresowania naukowe, jak i przynależność do społeczności zaolziańskiej uczestniczę w życiu społeczno-kulturalnym polskiej mniejszości narodowej w ramach Kongresu Polaków oraz działalności edukacyjnej Śląskiego Kościoła Ewangelickiego A.W. na Zaolziu i Diakonii Śląskiej w Republice Czeskiej. W ramach tej współpracy wygłosiłam cykl wykładów na spotkaniach młodzieży ewangelickiej, m.in. w Bystrzycy, Oldrzychowicach, Czeskim Cieszynie.

Działalność dydaktyczna

Prowadzę seminaria licencjackie i magisterskie na kierunku pedagogika. Do chwili obecnej powstało 79 prac, w tym 44 prac magisterskich i 35 licencjackich, pod moim kierunkiem. Recenzowałam 34 prac magisterskich i licencjackich. Prowadziłam zajęcia dydaktyczne na studiach I i II stopnia między innymi z przedmiotów: biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, podstawy nauczania środowiska dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, metodyka nauczania środowiska społeczno-przyrodniczego dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, obszary chronione w Polsce, teoretyczne podstawy pracy opiekuńczo-wychowawczej, podstawy nauczania ekologii, podstawy i metodyka edukacji przyrodniczej i ekologicznej, kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych, pedagogika porównawcza. Od 2012 roku część wykładów prowadzę w języku angielskim. Brałam czynny udział w modyfikacji

programów na kierunku pedagogika, specjalność zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i specjalność pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, jestem też współautorką programów studiów na specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza.

Od 2002 r. promuję problematykę wielokulturowości oraz edukacji międzykulturowej, jak też edukacji ekologicznej podczas cyklicznych wykładów dla studentów studiów podyplomowych: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne.

Pełnię funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim pani mgr Małgorzaty Jopek-Bizoń.

Moje działania naukowe i dydaktyczne zamierzam kontynuować w ramach cieszyńskiej szkoły badań pogranicza, w zespołowych badaniach naukowych dotyczących: społecznych, pedagogicznych i kulturowych uwarunkowań rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży z terenów pogranicznych, przemian społeczno-cywilizacyjnych, szkolnej edukacji religijnej i edukacji ekologicznej, a także przygotowania nauczycieli i pedagogów do pracy w społecznościach wielokulturowych oraz realizowania europejskiego modelu edukacji wielo- i międzykulturowej.

podpis